

ETO: 821.135.2-31CIOCAN, I.
821.135.2(4-191.2)
DOI: 10.19090/hk.2025.4.1-18

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

BENCE Erika

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia
erika.bence@ff.uns.ac.rs
ORCID 0000-0001-8111-3848

IULIAN CIOCAN *ÉS REGGEL JÖNNEK AZ OROSZOK* CÍMŰ REGÉNYÉNEK (KÖZÉP-)KELET-EURÓPAI ÜZENETE

The (Central-)Eastern European message of Iulian Ciocan's
novel *And in the Morning the Russians Will Come*

Centralnoevropska i istočnoevropska poruka romana
Julijana Čokana *A izjutra će doći Rusi*

Iulian Ciocan moldovai író *És reggel jönnek az oroszok* című regénye jelenbe helyezett disztópia. A cím valójában a főszereplő, Marcel Pulbere által írt és megjelentetett regény címe. Kettős narratívával van tehát dolgunk, amelyeknek részletei felváltva követik egymást, hogy végül a regényíró Pulbere és hőse, Nicanor Turturică sorsa egygyé váljon valamiféle kelet-európai kataklizmatikus látomásban. A disztópia jelenidejűsége abból következik, hogy mind a keretregény, mind a regényben íródó alkotás olyan történeteket és magatartásokat közvetít felénk, amelyek a leírtak formájában soha nem történtek meg (Kisinyovot nem foglalták el ugyan a transznisztriai csapatok), de bárhol és bármikor megtörténhetnek, mi több, valamilyen formában meg is történtek már a világnak e részén, miként a könyve miatt bíróság elé állított író esete sem példátlan. A tanulmányban bemutatott kutatás arra keresi a választ, melyek azok a jelenségek és sztereotípiák Iulian Ciocan regényében, amelyek a közép-kelet-európai létformát írják le, miképp kapcsolódnak ezek az európai disztópiák irodalmi hagyományához. Az összehasonlító vizsgálat során több kortárs magyar disztópikus regény elemzésére sor kerül annak érdekében, hogy a mai magyar próza szinkrón jelenségei és működése tipizálhatóvá és kontextualizálhatóvá váljanak.

Kulcsszavak: disztópia, Közép-Kelet-Európa, keretregény, jövőtlenség, kézirat, regény a regényben

Bevezető

Iulian Ciocan *Iar dimineața vor veni rușii* című regénye 2015-ben jelent meg Iașiban. A regény főszereplője, a besszarábiai Marcel Pulbere 1995-ben – a korábban „varázslatos”-nak hitt anyaországban –, Romániában, a brassói bölcsészkaron szerzett diplomát, és egy tanári vagy szerkesztői állás reményében tért vissza szülőföldjére. Az irodalomra és a regényírásra vonatkozó reflexióiból azt is megtudjuk, hogy nemcsak kész irodalomtanár, hanem pályakezdő író is: tanulmányai során folyamatosan dolgozott rajta, és az elbeszélte jelen időben már kiadásra kész a kézírata. Megjegyzései az elkészült mű típusára, jellegére és értelmezési kontextusára is vonatkoznak. Egyetemi éve alatt nemcsak az anyaországról és a szülőföldről változott meg a véleménye, hanem irodalmi ízlése, érdeklődése és olvasási szokásai is átalakultak. A kisinyovi hazafias, hagyományörző irodalmi diskurzusok, „a forrásokhoz való visszatérés” (Ciocan 2024, 40) gondolata helyett a posztmodern szövegirodalom hatott rá elsősorban, de – nem egészen függetlenül az említett irodalmi beszédmódoktól – megmaradt elkötelezettsége a sci-fi és a disztópiailrodalom jelenségei és képviselői iránt. Ez a hatás, és a hazájában tapasztalt, közösségi katasztrófákat sejtető társadalmpolitikai helyzet, egyedi tapasztalatai (családja kilátástalan szegénysége), traumái (a Dnyeszteren túli, meggyilkolt lázadók holttesteit mutogatja a televízió) és víziói (rémálma, hogy utoléri és eltapossa egy orosz tank, amelyen a *Za Rogyinul! / A Hazáért!* felirat olvasható) készítetik arra, hogy maga is moldovai disztópiát írjon, amely „nem szólhatott másról, mint arról, hogy a szeparatista Dnyeszteren túli Köztársaság lerohanja a Moldovai Köztársaságot” (Ciocan 2024, 41).

A szerzői instrukciók fénykörében nem nehéz felismerni, hogy a mű, amely magyarul Koszta Gabriella fordításában 2024-ben *És reggel jönnek az oroszok* (tehát a románnal identikus) címen jelent meg, kettős narratívát mozgat: a (keret)regény és a főszereplője által írt disztópia fejezetei ritmikusan váltják egymást, mi több, a címként funkcionáló utalás nem is az előbbire, hanem a főhős regényére vonatkozik; ilyen értelemben a Iulian Ciocan által elbeszélte Pulbere-történetnek nincs is saját címe. Bár a fejezetek világosan elkülönülnek egymástól, és Marcel Pulbere regényének cselekménye – az utópiák/antiutópiák természetének megfelelően – az elképzelt jövőben játszódik, azaz megírásának aktuális idejéhez képest másfél évtizeddel későbbi világot fest le, az ábrázolt történeésekről, a megjelenített hangulatokról, karakterekről és jelenségekről olykor mégis nehéz eldönteni, hogy melyik időben érvényesek, melyik korszak eseményeit és közéletét jellemzik elsősorban. Tovább bonyolítja a mai

olvasó helyzetét, hogy a regény magyar kiadásához képest az a jövő, amiről a regényíró főhős vizionál, már múlttá változott. Ha nincs is meg az a rálátási távlatunk (a Walter Scott-i „hatvan év”, vagy a romantika, majd a posztmodern, ún. „félmúlt” perspektívája), ami egy hagyományos értelemben vett történelmi narratíva értelmezéséhez nyújt alapot, de 2024 után már nagyjából tudjuk, hogy a regény 2020-ra datált jövőképéből mi és hogyan valósult meg.

Ilyen szempontból az *És reggel jönnek az oroszok* a 20. századi disztópiáknak arra a vonulatára mutat, amelyek nem meghatározatlan időbe, hanem dátummal megjelölt közeli jövőbe helyezik a globális összeomlást kiváltó katasztrófális események bekövetkeztét. Leginkább Orwell *1984* című regénye juthat eszünkbe, vagy a *Mad Max* filmsorozat, amelynek első részében egy 1984-es feliratra figyelhetünk fel. Másrészt el is különül a műfaj e típusától, mert hiányzik belőle az a sajátosság, amit a szakirodalom a „technikai és politikai túlhatalom” jelenségének (mint a társadalmi igazságtalanság sarokkövének) ír le (Erdei 2019, 45), s ahova az *1984* mellett olyan klasszikusnak számító művek tartoznak, mint Huxley *Szép új világ*, Ray Bradbury *Fahrenheit 451*, Philip K. Dick *Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal?* című regényei, illetve cyberpunk és neo-noir filmek jelentős sora, mint amilyen a Dick-regényből készült korszakalkotó *Szárnyas fejvadász* (1982) és folytatása, a *Szárnyas fejvadász 2049* (2017). A Ciocan-regény főhőse, Marcel Pulbere regényében nemcsak hogy nincs szerepe efféle önpusztító technokrata hatalomnak, ami ellen saját technológiai vívmányai fordulnak, amikor az érzelmi intelligenciát kioltó, antihumánus fejlődés egy bizonyos fokán összeomlik a társadalmi rend, hanem mert egyenesen egy gazdasági és technológiai szempontból is elmaradott közösségről van szó. Mi több, maga a hatalmi grémium is teljesen alkalmatlan még saját pozíciója megtartására is, amiről már regénye tervezetében tájékoztat bennünket a regényíró, vagyis Pulbere: „A Kisinyovban uralkodó »tolvajokat« már a rendszerváltás elején villámgyorsan kipenderítik a tiraszpoli »banditák«” (Ciocan 2024, 41). Az *És reggel jönnek az oroszok* világában inkább a társadalom minden szintjére kiterjedő morális válság okozza a katasztrófát.

*Az És reggel jönnek az oroszok a disztópiák műfajсорában:
a jövőtlen jelen mint műfajalkotó motívum*

Ha vizsgálatunk tárgya a Ciocan-regény disztópikus elemeinek kontextualizálása lenne (miként nem elsősorban az), nemcsak hogy egy kiterjedt tipológiai szövevényben kellene tájékozódnunk, de az a kérdés is felmerülhetne vele kapcsolatban, hogy értelmezhető-e egyáltalán az antiutópiák sorában.

A *Korunk*¹ folyóirat 2019/2-es száma tematikus blokkot szentelt a kérdésnek. Ebben több tanulmány szerzője is kísérletet tesz az európai és a magyar disztópiák rendszerezésére, korszakolására, tipologizálására (Erdei 2019; Gál 2019; Gombos 2019). Ezeknek és más kutatásoknak (Gombos 2009) a fényében, ha mégis (legalábbis hozzávetőlegesen) szeretnénk kijelölni az *És reggel jönnek az oroszok* helyét, akkor valószínűleg azokkal a kortárs disztópiákkal/disztópikus művekkel helyeznénk azonos műfaji sorba, amelyek egy súlyosan nyomasztó, jövőtlen, katasztrófa utáni világot ábrázolnak. Többségük eredetileg nem is tartozik a szigorúan vett disztópiák sorába, vagy szerzőjük szándéka – Pulberével ellentétben – nem egy ilyen típusú regény létrehozása volt, de az így megjelenített világ erősen disztópikus karakterekkel rendelkezik. Közös vonása a műfajsorba illeszkedő narratíváknak, hogy – a hagyományos értelemben elgondolt utópiákkal ellentétben – cselekményük nem a távoli vagy egy meghatározatlan idejű jövőben, hanem az elbeszélés jelen idejében, vagy legalábbis a nagyon közeli jövőben játszódna.

A Ciocan alkotta író-alteregő regényében az elbeszélt történet kezdete pontosan datált: főhőse, a latintanár Nicanor Turturică 2020. június 26-án lép elénk, amikor is arra ébred, hogy megszálló (orosz anyanyelvű és nemzetiségű polgártársai szemszögéből „felszabadító”) transznisztiai csapatok foglalták el a várost, míg az utolsó kép, amelyet kapunk róla, kilátástalan élethelyzetben, egy börtönként, halálsorként funkcionáló pincében láttatja, ahova azért került, mert nem volt hajlandó együttműködni a megszállók kinevezte új egyetemi grémiummal, azaz nem fogadja el a felkínált egyetemi katedrát, ahol nem létező, a szovjet idők alatt kitalált moldován nyelvet kellene tanítania. Utoljára az év szeptemberében kerül említésre a neve, amikor időskori szerelme (azaz inkább csak a barátnője), Raia, az egyetemi büfésnő, megpróbál a dékánnál érdeklődni utána, de annak elutasító, lekezelő hangvétele semmi jót nem ígér, mi több, azt sejteti, hogy – talán – már nincs is az élők sorában:

Egy pillanat, Raia elvtársnő! Engem a maga helyében nem foglalkoztatna ennek a Turturicănak a sorsa. Több, mint biztos, hogy valahol az új szeretőjével szórakozik! És ha az új szerető fiatal, maga mit tehet, Raia elvtársnő? (Ciocan 2024, 202.)

Hasonló szövegkörnyezetben, s feltehetőleg az elbeszélt idő azonos szakaszában merül fel a neve egy pillanatra volt szomszédja, az orosz csapatok érkezését

¹ *Korunk* (Kolozsvár), 2019. 2., 3–91. https://epa.oszk.hu/00400/00458/00651/pdf/EPA00458_korunk-2019-02.pdf

felszabadulásként megélő Vitali Petrovici Varennița és felesége beszélgetésében, aki azzal nyugtatja meg az utóbbi és a saját lelkiismeretét is, hogy:

Egészen biztosan nincs olyan ok, hogy ez a Turturică szánalmat érdemljen. Vitali Petrovici bosszúsan még azt is elképzelte, ahogy a tanár most egy hegyi üdülőben az ő Romániájában dőzsöl. A románok gondoskodnak az embereikről (Ciocan 2024, 215).

Az olvasó viszont nemcsak sejti, hanem tudja is, hogy mindennek épp az ellenkezője igaz: a menekülő Turturică adminisztratív okokra hivatkozva (lejárt az útlevele) visszaküldik, mi több, elzavarják a román határőrök.

Intertextuális vonatkozások

Ciocan és hőse, Pulbere világértéséhez hasonló vízió jelenik meg a jövőről, a 2022-es franciaországi iszlám hatalomátvételtől és a nyugati kultúra alkonyáról Michel Houellebecq 2015-ös a *Behódolás* (*Soumission*) című regényében, amelynek főhőse, François ugyancsak egyetemi tanár, és sikertelenül próbál meg elmenekülni az aktuális politikai és egyetemi vezetés képmutató, alkalmatlan és korrupt magatartása miatt bekövetkező katasztrófa és következményei elől.

Egyes fejezeteiben és epizódjaiban a fantasy és a bűnügyi horror elemeiből építkezik, bár nem tartozik a kifejezetten disztópikus irodalom sorába Láng Zsolt *Az emberek meséje* című, 2024-ben napvilágot látott regénye. A Ciocan-regénnyel nem is annyira az utópia műfaji sajátosságai, hanem szerkezeti és elbeszélői koncepciója kapcsolja össze, illetve bizonyos, a történeti múlthoz, a nyelvi identitáshoz és a multikulturális világértéshez kapcsolódó magatartások megjelenítése, illetve az ezekből való kiábrándulás folyamatának ábrázolása.

A több szálon futó regény (egyik) főszereplője, a több anyanyelvi kultúrában otthonos (többynyelvű), önmagát különböző nevekkkel és identitásokkal azonosító Tavasz Zsombor/Étienne Chaix, aki – mint Pulbere – regényt ír (legalábbis arra következtetünk a mű elbeszélői megoldásai alapján). Úgy sejtjük, mert az elbeszélői szálak nem mindig különülnek el egymástól egyértelműen: regénye bűnügyi thriller, amely a chevaline-i rejtélyes gyilkosságról és az ügyében indított nyomozásról szól. Központi alakja – a bűnügyi regények természetének megfelelően – a nyomozó, akinek szerepébe a saját apját, az egyetemi elit világából kiábrándult André Tavaszt helyezi. A nyomozói hatóság azért kéri fel épp őt a bűntény romániai szálának felderítésére, mert erdélyi szász gyökerekkel is rendelkezik, és kutatási területe, a kommunikációelmélet módszerei és eljárásai eredményesen felhasználhatók a modern bűnfeltárásban. Így kerül

egy különleges, világtól elzárt erdélyi zsákfaluba, Medárdba, ahol a mítoszok, a legendák és világról alkotott utópisztikus elképzelések nemcsak életre kelhetnek, hanem hétköznapi valóságként működhetnek (Bence 2025a).

Tóth Krisztina *A majom szeme* (2022) című regényének főhőse, a pszichológus dr. Krautzer szociopata bűnöző, a regnáló maffiahatalom embere, míg a másik főszereplő, az egyes szám első személyben megszólaló Giselle/Gizella életvezetési gondokkal küszködik, így kerül a terapeuta hatása alá és válik maga is a következő áldozatává, miközben – Nicanor Turturicăval ellentétben – megkötötte már kompromisszumait a rendszerrel: meghamisított történelmet tanít az egyetemen. A Ciocan-regénnyel a disztópikus történetek jelenbe helyezettisége rokonítja.

A regény ábrázolta posztapokaliptikus világ, amelynek katasztrófái (polgárháborús állapotok, gazdasági összeomlás, atomkatasztrófa, szegregáció, átnevelőtáborok, rendőrállam, besúgórendszer, koncepciós perek, emberkísérletek) elsősorban a nemzeti közösség mély szellemi és erkölcsi válságának következményei, egy meg nem nevezett, de térbeli objektumokra vonatkozó utalások (például: a Hermina és Gizella út kereszteződése) nyomán felismerhető és megnevezhető magyarországi város koordinátái között jelenik meg. A központosított hatalom, amely egy kisebb, kiváltságos csoport érdekeit szolgálja, élükön a pszichopata és paranoiás Kormányzóval, nagyon is ismerős konstrukció a mai kelet-közép-európai olvasó számára. Jelenünkre is érvényes mozzanatokat tartalmaz: az említett gazdasági, társadalmi vagy háborús katasztrófák többsége már megtörtént (például: Csernobil, ukrajnai háború), vagy bármikor bekövetkezhet e térségben.²

Az *És reggel jönnek az oroszok* mindkét narratívájának, a keretregénynek és a disztópiának is Kisinyov a helyszíne. Marcel Pulbere kálváriája a múlt század kilencvenes éveiben zajlik, ám az elbeszélés múltidejűsége, valamint a szöveg rejtette, mellékesnek látszó, később mégis jelentéssé váló harmadik személyű elbeszélői megjegyzések arra engednek következtetni, hogy az író végül mégiscsak megúsza valahogy (legalábbis életben maradt) a regénye miatt ellene folytatott (kafkai világot idéző) bírósági per következményeit, míg az a jövő, amelyet művében 2020-ra vizionál, kilátástalannak minősül szereplőire, elsősorban Turturicăra és környezetére nézve, bár az új megszállókat ünneplő Petrovici-félék helyzete sem sokkal reményteljesebb. Más kérdés, hogy ezt ők nem látják át, viszont az olvasó történeti tudása és jelenkori tapasztalatai révén nagyon is tisztában van e jelentésekkel.

² Erről bővebben: Bence 2023.

A társadalom morális válsága mint jelentésképző mozzanat

A reménytelen jelen és a kilátástalan jövő mint legfontosabb jelentésképző mozzanat több kortárs magyar narratívát helyez a Ciocan-regénnyel azonos tipológiai sorba, függetlenül attól, hogy a térség melyik országában játszódik az általuk elbeszélte események. Ezért érezhetjük úgy, hogy az *És reggel jönnek az oroszok*, noha moldovai eseményeket és viszonyokat mutat be, és 2015-ben még leginkább csak Houellebecq vizsgált regényével állt diskurzusban (a magyar irodalomból, legfeljebb Térey János *A Legkisebb Jégkorszak* című művével), akár Magyarországról, vagy a környező országok bármelyikéről, például Romániáról is szólhatna, különösen, hogy magyarul történő 2024-es megjelenésének idejére a jelenkori magyar irodalmi kultúra és könyvkiadás is kitermelte a maga szinkrón jelenségeit.

Tóth Krisztina regénye mellett e típusba illeszkedik Pető Péter *Olyan gyönyörű ez a szöveg, hogy csak pucéran olvasom* (2023) és Horváth Viktor *A Júdás-terv* (2024) című regénye, illetve két, egységes kompozícióként (novellai kiképzésű kisregényként) is olvasható novelláskötet: Hegedüs Vera *Mondass egy misét értem* (2024) és Molnár T. Eszter *Tájkép lövés előtt* (2025) című kötete. Utóbbi két könyv novelláinak és rövidtörténeteinek mindegyike posztapokaliptikus világot jelenít meg, ahol az egyén szabadsága és integritása erősen sérült, elhagyhatatlan zárt intézmények (elmeorvos- és javítóintézet, villanyárammal és szögesdróttal megerősített kerítéssel körbevett lakótelep, börtön, katonai laktanya etc.) határozzák meg sorsát, ahonnan nincs, vagy alig van menekvésre lehetősége, miközben élete kiszolgáltatott valamiféle kiismerhetetlen politikai, technológiai vagy katonai hatalom érdekeinek. Mindkét kötet címadása egyértelműen erre a jelentésre reflektál: a megsemmisülés előtti utolsó, nyomasztó pillanatot örökíti meg. Előbbiben egy, a humánus nélküli és értékvesztett világban magára hagyott, beteg nő reménytelensége mutatkozik meg, míg Molnár T. Eszter novellájának lezárása nyitott, vagyis meghagyja bennünk a kételyt: lesz-e bátorsága a főszereplőnek, az erőszakkal besorozott lánynak, akinek megölték egyetlen barátnőjét, kézbe venni saját sorsát, és a parancsnokai ellen fordítani a fegyverét (Bence 2025b).

Az *Olyan gyönyörű ez a szöveg...* és *A Júdás-terv* – részben legalábbis – olyan műfajkonstruáló elemekből építkezik, amelyek a technológiai és informatikai túlfejlődés katasztrofális következményeit, elsősorban a lakosság mély morális válságát, s az ebből maguknak önkényuralmat kovácsoló érdekcsoportok működését mutatják be. Legfontosabb jelentése e történeteknek, hogy a különböző társadalmi csoportok tagjai – függetlenül eltérő nemi, faji, gazda-

sági és intellektuális helyzetüktől, illetve képességeiktől – mindig bele fognak egyezni a bevezetésre kerülő, erősen szabadságjogokat sértő informatikai és más rendszerek alkalmazásába, vagyis a rendszer a rossz, de létrejöttéért és fennmaradásáért a konformista egyén okolható.

A Pető-regény különös, figyelmet felkeltő címe az ábrázolt világ felszínes, fogyasztói jellegére, a marketingnek és a virtuális valóságnak az objektív világot felülíró működésére utal. A szereplők, akik egy válási bulira érkeznek, valamennyien úgy viselkednek, mintha egy valóságshow résztvevői volnának, s amikor bezárulnak a terem ajtajai, nem az erkölcsi rend helyreállítása és a szabadságuk visszanyerése, hanem a másik ellehetetlenítése, kirekesztése, legyőzése, (egzisztenciális vagy fizikai) megsemmisítése jelenik meg előttük célként. Mindeközben nem veszik észre, hogy ami történik velük, teremtet és nem konkrét valóság: a rendszer csoportpszichológiai tesztet végez rajtuk, amelynek során a hatalom szempontjából „jól teljesítenek”: önzők, korrumpálhatók, és még arra sem képesek, hogy saját helyzetüket értelmezzék; meg sem próbálják kinyitni az ajtókat, miközben azok belülről végig nyithatók.³ Ilyen a közösség morális állapota Ciocan disztópiájában is: noha Kisinyovot a transznisztriai csapatok rohanták le és foglalták el, a műveletek sikerének a helyi és a térségi korrupt vezetőség ténykedése, az emberek konformizmusa és a különböző társadalmi és etnikai csoportok belső ellenségeskedése „ágyazott meg”.

Hogy a jelölt viszonyokon sem az alulról jövő társadalmi osztályok tagjai, sem az értelmiségi elit, sem az intellektuális teljesítménnyel rendelkezők nem képesek változtatni, fontos konzekvenciája mind az *És reggel jönnek az oroszok* kontextualizációjának, mind a kortárs magyar disztópiailrodalom vonatkozó darabjai értelmezésének. A szerepek felcserélődésével, az elnyomottak váratlan hatalomra jutásával nem, vagy alig változik a társadalmi struktúra, mert az új káderek is pillanatok alatt megvesztegethetők, vagy elvakítja őket a megszerzett hatalom ereje. Ennek láttelejét, kórtörténetét tárja elénk Horváth Viktor *A Júdás-terv* című regénye, amelynek főhőse Bán Viktor, a hivatása szempontjából nem épp makulátlan (szeretőt tart, nem veti meg az élvezeteket), de radikális szellemiségű pap, aki újraírja és átértelmezi az *Evangéliumot*, extrém prédikációkat tart, majd a hatalom foglyaként megjárja a pokol bugyrait a kínzókamrán és a köztörvényes bűnözők börtönén át a luxuskörülmények között megélt izolációig. Aztán a legfelsőbb hatalom embereinek belső árulását kihasználva

³ Ezekről a regényekről bővebben, de nem szakmai és értekezői célzattal írt cikkeket a következő felületeken olvashatni: Bence 2024b. Megjelenés előtt: Bence 2024c.

letaszítja pozíciójáról Gertler Viktort, a regnáló miniszterelnököt, és I. Viktor néven maga ül annak – egyáltalán nem képzeletbeli – trónjára. Tettét azokkal a létező és profán *Evangelium*-értelmezésekkel igazolja, amelyek az árulást tartják az igazi megváltó, az emberiség ügyét előremozdító tettnek, azaz Júdas árulását minősítik korszakformáló cselekedetnek.⁴

Valóság és kitaláció a disztópiában

Az egyszerre több műfaji körben, így a bűnügyi történetek és az újabb kori bűnregények vonzatkörében is értelmezhető *A Júdas-terv* is tartalmazza azt az „ütős” fordulatot, ami az utóbbi típusba (is) sorolható művek egyik legfontosabb műfajalkotó elve: az elbeszélés és a cselekmény iránya félrevezető és megtévesztő, semmi és senki sem az, aminek/akinek első látszatra tűnik. Még a bűncselekményről (és az elkövetéséről) is kiderül, hogy egészen más természetű, mint amit kezdetben annak gondoltunk; a valóban sötét erők és súlyos tettek másutt, a háttérben húzódnak és történnek. Bán Viktor plébánosról, a rendszerváltó politikusról kiderül, hogy még a fiktív történetben sem (tehát a regényben sem) létezik, csak a játékfüggő és szenvedélybeteg regényíró-elbeszélő által generált virtuális valóság hőse. Ettől függetlenül nem válik kevésbé nyomasztóvá és disztópikussá a primer történet sem, mert azok a körülmények, amelyek lehetővé teszik egy kortárs regényíró számára, hogy a mindenkori morális elvek és erkölcsi önreflexió működése helyett – kikapcsolva ezeknek létszervező jelenlétét – a virtuális valóságot avassa az egyéni és közélet legfontosabb terévé, mindezek nagyon is létező és veszélyes jelenségei jelenkorunknak.

A vizsgált disztópiák, illetve disztópikus tartalmakat is megjelenítő narratívák további közös sajátossága, hogy megtörtént eseményekről is szólnak, illetve rájátszanak az olvasó ilyen típusú tapasztalataira; nemcsak asszociatív és absztraháló képességeit veszik igénybe, hanem a múltról szóló ismereteit is mozgósítják. Tóth Krisztina *A majom szeme* című regényének toponímiái és a személynevekre, más elnevezésekre vonatkozó argumentumai (néhány kivételével) idegenül hatnak, az elbeszélés legfontosabb szimbólumává tett, kétes kimenetű orvosi kísérlet, az 1970-es White-féle majomfej-átültetés nem

⁴ E szempontból viszont Horváth Viktor regénye többek között olyan disztópiákkal állítható azonos műfajkörbe, mint Térey János *A Legkisebb Jégkorszak* című verses regénye (Bence 2018; Károlyi 2024), illetve olyan kettős narratívájú művekkel, amelyeknek szereplői átírják a múltat és azoknak kanonizált értelmezéseit. Sok más mellett: Spiró György *Fogság*, illetve *Messiasok* című regényei tartoznak ide; a legújabb magyar prózából Milbacher Róbert *Angyali üdvözlések* című regénye.

Magyarországon történt, miként a közelmúltban sem polgárháború, sem atomkatasztrófa nem történt az országban. Ám a disztópiából a jelenbe való vissza-kapcsolás befogadói eljárása, a regényolvasás befejezése egyáltalán nem hozza meg a körülöttünk levő erkölcsi világrend visszarendeződésének felszabadító érzését. Nemcsak azért, mert a regényszövegben elrejtett utalások magyarországi, sőt, budapesti helyszínekre is vonatkoznak, hanem mert a múltból és a jelenkori politikai mozgásokról szóló tudásunk arról győz meg bennünket, hogy társadalmunk és kultúránk minden olyan feltételt tartalmaz, amilyenek más, közeli országokban és térségekben (például a Balkánon, Kelet-Európában, Csernobilben, Ukrajnában etc.) előidézték a regények jövődöntő katasztrófáit. Nem ad reményt *A majom szeme* fő történetszálának lezárása sem, amely a csaló és gonosztevő dr. Krautzer látványos bukását⁵ jeleníti meg, mert – a jogilag és erkölcsileg legitim társadalmat működtető – törvényesség és társadalmi igazságosság visszaállítása hiányában csak azt a konzekvenciát közvetíti felénk, hogy egy ilyen rendszerben bárkiből, még a hatalmi gépezet belső köreihez tartozókból is lehet áldozat.

Baróthy Zoltán *Utolsó napok* (2024) és Bíró Péter *Hosszú árnyék* (2024) című, részben (az előbbi esetében) a fantasy, illetve a bűnügyi irodalom vonzatkörébe tartozó regénye is működtet a jelen kori disztópiákra jellemző eljárásokat, de nem szigorúan vett antiutópiák. Ilyen a felismerhető és megnevezhető referenciális tér karakterisztikáinak megváltoztatása, virtuálissá tétele, egyfajta, az ember, vagyis az alkotója ellen fordult technológiát, a mesterséges intelligenciát a saját hasznára, uralmának megtartására és a társadalom kifosztására, leigázására felhasználó (okkult) háttérhatalom jelenléte, a látszat és a valóság felcserélődése, a militáns és a kulturális szférák harca, ami – leginkább – az utóbbiak erkölcsi győzelmével, de fizikai vagy egzisztenciális vereségével ér véget.

A nagyjából a Nemzeti Nagykönyvtárban játszódó, de konkrét budai és pesti tereket is megjelenítő *Utolsó napokban* Becsey Gergely könyvtáros és barátja, Zoltán egy – a könyvszállító kocsi platóján talált – levágott fül rejtélye miatt kezd magánnyomozásba, mivel a nyomozó hatóság – miként az a diktatórikus társadalmakban általában megfigyelhető – a hatalmi koalíció kezében van. Ebben a világban is hamar kiderül, hogy nem azok a „rosszak” (vagyis a könyvtár titkos alagútrendszerében, egy árnyékkatalógus létrehozásán dolgozó

⁵ A titkosszolgálat emberei vele is eljátszatják ugyanazt a színjátékot, amit ő moderált a törbejettettek számára, majd kényszerítik, hogy kövesse áldozatait a reaktor belsejébe. Nem jelenti az igazság pillanatát kiütőző rémülete sem, amikor kedvenc fényképén, az 1970-ben fejátültetésen átesett (ezzel halálra ítélt) állatról készült fotón, a majom szemében felismeri saját félelmét (Bence 2023).

rekatalogizálók), akik az első feltárt nyomok alapján annak látszanak, mi több, titkos szövetségük (mint a *Da Vinci-kódban*, *A rózsza nevében* vagy a *Bábeli könyvtárban*) inkább a világ megmentésére irányul; mielőtt még az oligarchák működtette hatalom rátenné a kezét és gonosz célokra használná fel a könyvtár tiltott állományát, a veszélyes könyveket.

A különös vagy titokzatos kézirat cselekményszervező szerepe

E – részben a fantasy, a bűnügyi vagy a gótikus horror, részben a disztópiák karakterisztikáit működtető – regények megegyező sajátossága az is, hogy cselekményszervezőségükben központi szerepet tölt be (mint a Ciocan-regényben) egy könyv, egy regény vagy annak a kézírata. A (Baróthy-regényhez hasonlóan) a kultúrkrimi kategóriájába sorolható Bíró-thrillerben

a „hosszú árnyék” a bűn kiterjedésének és hatásának metaforája [...], de konkrét jelentései is vannak. A zsákfalucskától nem messze eső főváros tereire vet (szimbolikus értelemben is) erős árnyékot az ismeretlenek által szívérványszínűre festett Szabadság-szobor, de *Hosszú árnyék* a címe annak a memoár-kéziratnak is, amelynek állítólagos szerzője az elhunyt tanító néni, s aki művét egy kétes ügyletekbe bonyolódott, és vitatható értékű irodalmi művek kiadásáról hírhedtté vált kiadónál szeretne volna megjelentetni (Bence 2024c).

S bár a bűnügyi helyszín közelében váratlanul felbukkanó Urbán Andor miniszterelnökről végül kiderül, hogy egészen banális okok miatt (feldölt a műút melletti parkolóban elhelyezett mobilvéccé) tartózkodott a szentistvándi erdőben, s testőrei is ezért, s nem a gyilkossági ügyben való érintettségük miatt fenyegetik meg az eset szemtanúját, Dukon falugondnokot, mi több, Katóka tanító néni halála végül – még ha tettének kiváltó oka a múltbéli gaztetek lelkiismereti terhe volt is – öngyilkosságnak minősül, a bűn nyomasztó árnyéka és egy majdani közösségi katasztrófa előérzete továbbra is jelen van a három barát, Dukon falugondnok, Szamovics kriptaőr és Perényi Tamás tanár felderítette és leleplezte világban. Végül az is napvilágra kerül, hogy a regény valódi szerzője az utóbbi személy, aki a regényhez szükséges anyaggyűjtés (a tanító néni meginterjúvolása) során ébred rá, hogy a jelen történései nem függetlenek a hazug és szövevényes múlt eseményeitől, hogy ebben a kétarcú világban majdnem senki sem teljesen azonos azzal a képpel, amit önmagáról kifelé mutat. Mint a Ciocan-regényben, itt is fény derül az irodalmi közélet és a kultúra politikai és ideológiai átitatottságára, hamisságára és hiteltelenségére, a kiadók működé-

sének anomáliáira. Mi több, ebben a világban az írás – kivéve, ha azt a hazug rendszer szolgálatába állítja a szerző – sem veszélytelen tevékenység.

Bán Viktort is a politikai és az egyházi kánont átértelmező kéziratáért tartóztatják le és vetik börtönbe, még akkor is, ha formabontó műve – paradox módon – az aktuális miniszterelnök kedvenc olvasmánya lesz. Marcel Pulberét is regénye, az *És reggel jönnek az oroszok* miatt állítják bíróság elé 1996-ban, amikor az általa jövendölt 2020-as társadalmi kataklizmának még nyoma sincs. Kivéve azt, hogy már az adott pillanatban is minden adott (a köz- és a jogrend, illetve a kulturális és a politikai struktúrák mély válsága) a jóslat megvalósulásához.

A disztópiák természetének megfelelően Pulbere (és Ciocan) regénye – miként a műfaji sorban említett összes többi is – nem elsősorban a jövő, hanem a jelen visszasságaira kérdez rá. Ezeknek felszámolásában a múlt példája sem igen segít, mert arról is gyorsan kiderül, hogy kompromittálódott.

A múltról szóló dezillúziós tudás

Láng Zsolt *Az emberek meséje* című regényének szereplői, a Medárd nevű erdélyi, egykor szász, de az elbeszélte időben már cigány falu lakói úgy szeretnék meghaladni és eliminálni a múlt traumáit, hogy tagadják, vagy nem vesznek tudomást a létezéséről. Amikor a véletlenek folytán a faluba került, erdélyi gyökerekkel rendelkező, magyar anyanyelvű, de már francia állampolgár Tavaszi André a családi múltból kérdezi új ismerőseit, furcsa válaszokat kap (Bence 2025c):

Szokatok ilyesmiről beszélni otthon?

Nem. A múltból soha. Én csak tizenhat évesen, amikor Londonba mentem, tudtam meg, hogy van múlt is (Láng 2024, 283).

Az elhallgatás mögött ugyanis súlyos tragédiák húzódnak. Amikor Sziditől, a vajda lányától André a kalapjára tett virág cigány nevéről érdeklődik, a történelem elrettentő képe bontakozik ki a nyelvi valóság mögül:

Nálatok szedtem a kertben, emelte mutatóujját a kalap elé.

Andrea is szereti, soha nem gyomlálja ki.

Miért lenne gyom? Cigányvirágnak is nevezik.

Cigányul is?

Gánújának mondta a nagyanyám. Ő is kalapot hordott. Azzal temettük el, ez volt a kívánsága. Mert az a kalap az anyjái volt, a dédanyámé. Akit agyonverték a katonák. Ők a cigányokat tartották gyomnak (Láng 2024, 283).

Az emberek meséjében Bernard Mendeville *A méhek meséje* (1724) című filozófiai szatírájának és Blaise Pascal *A véletlenek matematikája* címen ismert elméletének jelenségei „kelnek életre” és jönnek létre a valóságban: méhdel-finek, mézügynökök és méhemberek ténykedéséről szerzünk tudomást belőle. A két főszereplő, André Tavaszi és fia, Étienne Chaix (Tavaszi Zsombor) sorsának alakulását pedig számos véletlen egybeesés határozza meg. Például utóbbi véletlen szemtanúja (e körülmény hiányában a gyanúsítottja) lesz a Francia-Alpokban történt, chevaline-i mézsárlásként elhíresült (a valóságban is megtörtént) négyszeres gyilkosságnak. Az is véletlen, hogy ugyanabba a faluba sodorják az események, ahova a nyomozással megbízott apját veti a „sors keze”. De az is lehet, hogy nagyon is kiszámítható lépések és események sorozatáról van szó. A bizonytalan identitású és kétes egzisztenciájú, gyermekkori traumáktól szenvedő fiú a világtól olykor fizikai értelemben (tavaszi áradáskor) elzárt faluban szeretne elrejtőzni, míg a körülmények felderítésével foglalkozó, eredetileg kommunikációkutató André-t a nyomok vezetik a helyszínre, de az is lehet, hogy az egészből semmi sem igaz: Tavasz Zsombor Étienne Chaix írói néven (provanszál eredetű anyjának a vezetéknevét vette fel, ami gallólatin nyelven „sziklá”-t jelent, míg Étienne volt Pascal janzenista apjának a keresztnéve) egyszerűen csak regényt ír családjának történetéről, amelynek főhősévé az apját avatta, és annak hagyatéka, a jegyzetei felkutatása céljából érkezett Medárdra.⁶

A véletlen beteljesülés fordított példáját tapasztaljuk a Bíró-regény keletkezéstörténetében és utóéletében. *A Hosszú árnyékban* a budapesti Szabadság-szobor körüli botrány kitalációként szerepel, de megjelenése után nem sokkal a valóságban is politikai botrány kerekedett körülötte. A regényben valakik szivárványszínűre festik a szobrot, a valóságban a politikai öncélúság miatt látjuk torz fényben.

Az *És reggel jönnek az oroszok* közvetítette prófécia nem nyert valóságos dimenziókat, legalábbis nem olyan formában teljesedett be, mint a disztópiában. A transznisztriai szakadár csapatok felkelését még 1992-ben, egy rövid ideig tartó háborúban leverte a moldovai hadsereg, azóta a Dnyeszter Menti Köztársaság ügye politikai és katonai körökben is függőben van. Ukrajna orosz lerochanása, bár a regénnyel kapcsolatban hangsúlyozza a recepció, hogy „azok az oroszok, nem ezek az oroszok”, mégis – más térben, de – beteljesült jóslatnak minősíti a Ciocan-disztópia valóságát. Mi több, identikus (de eltérő módokon interpretált) közép-kelet-európai múltunk is számos esetét tartja számon a nemzeti alapú ideológiai és katonai támadásoknak (Bence 2025b).

⁶ A regény hasonló, de más jelentéseinek értelmezéséről lásd: Bence 2025a.

Összegzés

Julian Ciocan *És reggel jönnek az oroszok* című regénye és az intertextuális vonzatkörébe tartozó magyar narratívák vizsgálata számos adalékkal szolgál a térségi, jelenkori disztópiák természetének, jelenségeinek megértéséhez. Általános érvényű, a jelenre vonatkozó, a közép-kelet-európai léttérben hatásos tanulságát, konzekvenciáját vagy üzenetét modelleknek azonban mégsem azoknak a mozzanatoknak a szövevénye jelenti, amelyek a társadalmak gazdasági és morális összeomlását, azok kiváltó okát magyarázzak és a jelen állapotaira kérdeznek. Nem az a legnyomasztóbb üzenete e szövegvilágoknak, hogy a megjelenített katasztrófák bármikor, a mi világunkban is bekövetkezhetnek, hanem annak a folyamatnak a megvilágítása, hogy miképp érvénytelenednek el és válnak triviálissá azok az értékek és elvek, amelyeket hagyományosan a társadalmi rend fenntarthatóságát biztosító imperativusoknak gondolunk.

A Ciocan által vizionált moldovai katasztrófát nem tudja megakadályozni sem a hagyományokhoz való ragaszkodás, sem a dicsőséges múlt illúziója. A történelem ismétlődő jelensége és sajátossága ugyanis, hogy a (katonai megszállás vagy rendszerváltás nyomán) kialakuló új hatalmi struktúrák mindig újradefiniálják a múltat, megváltoztatják a társadalmi kommunikációt és annak nyelvi reflexióit. Ez történik a Marcel Pulbere vizionálta megszállt Moldáviában is a tiraszpoli hatalom részéről, de ez az egyik legfontosabb jelentése olyan hagyományos értelemben vett történelmi regényeknek is, mint amilyenek Gion Nándor *Latroknak is játszott tetralógiájának*⁷ és Végel László *Újvidék-trilógiájának* darabjai, vagy Vida Gábor *Senkiháza* című 2023-as regénye.⁸

Még nagyobb dezillúziót jelent a vizsgált, jelen idejű disztópiák és disztópikus elbeszélések világában a többnyelvűségbe és a multikulturalitásba vetett hit kiüresedése. Medárd cigány lakóinak – akik tagadják a múlt létezését, összetett kulturális identitások megszemélyesítő és egyfajta cigány, román, magyar, török és német keveréknyelven értik meg egymást – sorsa átmenet nélkül tragikussá válik, amikor kikerülnek saját nyelvi közegükből. Szidi dédanyját idegen katonák verték agyon a múltban, miképp a család legifjabb tagját, a vajda fiát, Rómeót is hasonló végzet érte a segesvári börtönben.

Nicanor Turturică és orosz szomszédjai is tökéletesen megértik egymást, mert jól beszélnek egymás nyelvét mindaddig, amíg a megszálló csapatok nyomán kialakuló új hatalmi viszonyok közepette át nem rendeződnek és meg nem

⁷ *Virágos Katona* (1973), *Rózsaméz* (1976), *Ez a nap a miénk* (1997), *Aranyat talált* (2002).

⁸ Erről bővebben: Bence 2024a.

rendülnek a köztük fennálló egyensúlyt biztosító viszonyok. Amíg korábban Petroviciék igyekeztek jószomszédi viszonyban maradni a román Turturicăval, addig a tiraszpoliak, azaz a kulturális és nyelvi identitásuknak erőfölényt biztosító csapatok megérkezése után már múltbéli etnikai sérelmeiket helyezik előtérbe, ellenséges magatartást tanúsítanak más nemzetiségű (többségi vagy államal-
kotó) polgártársaikkal szemben.

Vida Gábor regényében a Namajdon magának hazát/házat és otthonot terem-
teni kész, román–magyar, azaz kétnyelvű Kalagor Mátéval történnek hasonló
események, amikor a hatalmi átstrukturálódások következtében nemcsak a
nevének írásmódja és kiejtése változik folyton (éppúgy, mint Slemil Ferencé,
Végel László *Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja* című regényében), de az
élete és az egzisztenciája is folyton veszélybe kerül, mert – hiába beszéli jól a
nyelvüket és érti a kultúrájukat – egyik közösség sem akarja igazán befogadni.

Nem járnak sokkal jobban az anyaország, az „anyanemzet” értékeihez, az
anyanyelvhez és a nemzeti hagyományokhoz ragaszkodók sem. Gion, Végel
és Vida regényei is azt mutatják meg, hogy a felszabadítóként érkezők végül
azoknak az életét is katasztrófába sodorják, akikkel azonos nyelvet beszélnek,
megegyező vallási felekezethez, társadalmi csoporthoz vagy közösséghez tarto-
znak. Az új hatalom csapatai mindig lerabolják az elfoglalt térséget, függetlenül
attól, hogy a területen esetleg nemzettársaik is nagy számban élnek, miközben
semmilyen szolidaritást nem mutatnak irányukban.

Marcel Pulbere romániai tanulmányai alatt mélységesen kiábrándul az
anyaország kulturális és társadalmi viszonyaiból, Turturică tévesen hiszi és
reméli azt, hogy Romániában majd menedéket talál: idegenként kezelik, és
még véletlenül sem segítenek rajta, mi több, kiszolgáltatják a tiraszpoliaknak.
Más kontextusban elhangzott, de itt is érvényes konzekvencia: „A térségen úgy
csörtet végig a történelem, hol lovon, hol harckocsin, hol biciklin, hogy végül
senki hazája nem lehet, főleg nem az Ígéret földje jelentésében” (Bence 2024a).

Minden helyzetben és körülmények között érvényes magatartást és megoldást
természetszerűleg egyik regény, sem a disztópiák, sem a történelmi narratívák
nem kínálnak fel. Rojtos Gallai István az *Ez a nap a miénk* című 1997-es Gion-
regényben azt feleli felesége vádjaira, amiért együttműködik az új, háború utáni
(szerb) hatalommal, hogy „néha az ember kénytelen patkánybajuszt növesz-
teni” (Gion 1997, 256), de azt bármikor leborotválhatja. Legjobb helyzetben
talán azok vannak, akik – noha idegen közegben kénytelenek élni – valamilyen
módon (tudatos alkalmazkodással, átvétellel és a pozitív jelenségek kamatoz-
tatásával), ha korlátozott terjedelemben is, de meg tudják őrizni anyanyelvi
identitásukat, akik a különbözőség előnyeit képesek megélni. Ilyen küzde-
lemről szól Kun Árpád *Takarító férfi* című 2022-es regénye, illetve Nádasdy

Ádám *Londoni levelek – 2020–2024* című tárcakötete. Ehhez azonban a kelet-európai disztópiák világánál sokkal nyitottabb, kulturálisan és egzisztenciális értelemben is gazdagabb és toleránsabb társadalmi környezetre van szükség.

Irodalom

- Baróthy Zoltán. 2024. *Utolsó napok*. Budapest: Pesti Kalligram.
- Bence Erika. 2018. Magyarország vulkanikus télben. Térey János: A Legkisebb Jégkorszak. In *Utazások Poszt-Monarchiában*. 142–146. Szabadka: Életjel.
- Bence Erika. 2023. Ex libris. *Élet és Irodalom* 67 (47): 2023. nov. 24.
- Bence Erika. 2024a. Volt egyszer egy 20. század: Gion Nándor Latroknak is játszott című tetralógiája a térségi történelmi narratíva tükrében. *Irodalmi Magazin* 12 (4): 13–19.
- Bence Erika. 2024b. A nemzet meztelen – Kritika Pető Péter *Olyan gyönyörű ez a szöveg, hogy csak pucéran olvasom* című regényéről. *Kortárs Online*, jan. 11.
- Bence Erika. 2024c. *Az árulás terve*. Horváth Viktor: *A Júdás-terv*. Kézirat.
- Bence Erika. 2024d. Bíró Péter: Hosszú árnyék. *Magyar Narancs* 2024. nov. 27., <https://magyarnarancs.hu/visszhang/biro-peter-hosszu-arnyek-272800>
- Bence Erika. 2024e. Mi történik a föld alatt? Baróti Zoltán: *Utolsó napok*. *Magyar Narancs*, 2024. dec. 11., <https://magyarnarancs.hu/kritika/mi-tortenik-a-fold-alatt-273121>
- Bence Erika. 2025a. Láng Zsolt: Az emberek meséje. *Kortárs* 69 (9): 79–91.
- Bence Erika. 2025b. Ex libris. *Élet és Irodalom* 69 (12): 2025. márc. 21. 19. <https://kortarsonline.hu/aktual/peto-peter.html> (2025. szept. 5.)
- Bence Erika. 2025c. Erdély mint történelmi tér: A térségi történelmi regények tükrében. *BárkaOnline*. <http://www.barkaonline.hu/esszek-tanulmanyok/9395-erdely-mint-tortenelmi-ter--a-tersegi--tortenelmi--regenyek-tukreben> (2025. szept. 15.)
- Bíró Péter. 2024. *Hosszú árnyék*. Budapest: Kalligram.
- Ciocan, Julian. 2024. *És reggel jönnek az oroszok*. Ford. Koszta Gabriella. Budapest: Athenaeum.
- Erdei Lilla. 2019. Horror a disztópiában, disztópia a horrorban. *Korunk* 33 (2): 38–48.
- Gál Andrea. 2019. Kísérlet a magyar utópia vázlatos történetére. *Korunk* 33 (2): 32–38.
- Gion Nándor. 1997. *Ez a nap a miénk*. Budapest: Osiris.
- Gombos Péter. 2009. *Utópiák és disztópiák a magyar irodalomban, különös tekintettel a gyermeki irodalom antiutópiáira*. Tézisfüzet. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék. <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/54944dc0-99b6-4a70-9fde-b33c0d134675/content> (2025. szept. 1.)
- Gombos Péter. 2019. A disztópiák *Alkonyatjától* a disztópiák alkonyáig? *Korunk* 33 (2): 49–56.
- Hegedűs Orsolya. 2012. *A mágia szövedéke: Bevezetés a magyar fantasy olvasásába I*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum. (Parazita könyvek 8.)

- Hegedüs Vera. 2024. *Mondass egy misét értem: Novellák*. Budapest: Kalligram.
- Horváth Viktor. 2024. *A Júdás-terv: Kurzusregény*. Budapest: Pesti Kalligram.
- Houellebecq, Michel. 2015. *Behódolás*. Ford. Tótfalusi Ágnes. Budapest: Magvető.
- Károlyi Csaba. 2024. Ember tervez, ki végez? *Élet és Irodalom* 68 (46): 2024. nov. 15. <https://www.es.hu/cikk/2024-11-15/karolyi-csaba/ember-tervez-ki-vegez.html> (2025. szept. 6.)
- Kun Árpád. 2022. *Takarító férfi*. Budapest: Magvető.
- Láng Zsolt. 2024. *Az emberek meséje*. Budapest: Jelenkor.
- Molnár T. Eszter. 2025. *Tájkép lövés előtt*. Budapest: Pesti Kalligram.
- Nádasdy Ádám. 2025. *Londoni levelek – 2020–2024*. Budapest: Magvető.
- Pető Péter. 2023. *Olyan gyönyörű ez a szöveg, hogy csak pucéran olvasom*. Budapest: Kalligram.
- Tóth Krisztina. 2022. *A majom szeme*. Budapest: Magvető.
- Végel László. 2015. *Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja*. Budapest: Noran Libro Kiadó.
- Vida Gábor. 2023. *Senkiháza: Erdélyi lektűr*. Budapest: Magvető.

THE (CENTRAL-)EASTERN EUROPEAN MESSAGE OF IULIAN CIOCAN'S NOVEL *AND IN THE MORNING THE RUSSIANS WILL COME*

Moldovan author Iulian Ciocan presents a dystopia set in the present in his novel *And in the Morning the Russians Will Come*. The title is actually the title of the novel written and published by the main character, Marcel Pulbere. We are thus dealing with a dual narrative, whose episodes follow one another in turn, so that the fate of Pulbere, the novelist, and that of his hero, Nicanor Turturică, eventually become one in a kind of Eastern European cataclysmic vision. The dystopia's contemporaneity arises from the fact that both the frame novel and the novel within the novel depict events and behaviours that have never happened in the described form (e.g. Chişinău was not overtaken by Transnistrian troops) but could happen at any time and place – or, indeed, have already occurred in some form in this part of the world, just as the case of the writer who was put on trial for his book is also unprecedented. The research presented in the paper seeks to answer the question of what are the phenomena and stereotypes in Iulian Ciocan's novel that describe the Central-Eastern European way of life, and how do these relate to the literary tradition of European dystopias. The comparative study analyses several contemporary Hungarian dystopian novels in order to typify and contextualize the synchronous phenomena and functioning of contemporary Hungarian prose.

Keywords: dystopia, Iulian Ciocan, Franz Kafka, Central-Eastern Europe, frame novel

CENTRALNOEVROPSKA I ISTOČNOEVROPSKA PORUKA ROMANA JULIJANA ČOKANA *A IZJUTRA ĆE DOĆI RUSI*

Roman *A izjutra će doći Rusi* moldavskog pisca Julijana Čokana predstavlja distopiju smeštenu u sadašnjost. Njegov naslov poklapa se sa naslovom dela koje piše i objavljuje glavni protagonist romana, Marsel Pulbere. Pred nama je, dakle, dvostruka naracija, čiji se delovi sukcesivno ređaju, da bi se na kraju sudbine romanopisca Pulberea i njegovog junaka, Nikanora Turturike, slile u jednu, u nekoj vrsti istočnoevropske kataklizmičke vizije. Savremena priroda distopije proizlazi iz činjenice da nam i okviri roman kao i roman u romanu prenose događaje i postupke koji se nikada zapravo nisu odigrali u opisanom obliku (Kišinjev naime nisu okupirale pridnjestrovske trupe), ali se mogu dogoditi bilo gde i bilo kada. Štaviše, već su se u nekom obliku desili u ovom delu sveta, poput slučaja pisca koji je zbog svoje knjige izveden pred sud. Naše istraživanje nastoji da pruži odgovor na pitanje preko kojih fenomena i stereotipa Julijan Čokan u svom romanu opisuje srednjoevropski i istočnoevropski način života, i kako su oni povezani sa književnom tradicijom evropskih distopija. U okviru ove komparativne studije izvršena je analiza nekoliko savremenih mađarskih distopijskih romana, kako bi se tipizovali i kontekstualizovali sinhroni fenomeni savremene mađarske proze, uključujući tu i njeno delovanje.

Ključne reči: distopija, Centralna i Istočna Evropa, okviri roman, besperspektivnost, rukopis, roman u romanu

A kézirat beérkezésének ideje: 2025. szept. 15.

Közlésre elfogadva: 2025. okt. 1.